

Cilvēktiesību aktualitātes tiesas procesos

Rīga, 29.03.2014



1. Tiesībsarga biroja prakse pirmstiesas izmeklēšanas un tiesvedības procesa laikā – Latvijas Republikas tiesībsargs **Juris Jansons**
2. Prokuroru loma mazaizsargāto personu tiesību aizsardzībā – Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas vadītāja **Ineta Piļāne**



Tiesībsarga biroja prakse pirmstiesas izmeklēšanas un tiesvedības procesa laikā

- Iesniegumi tiek saņemti no cietušajām, aizdomās turamajām, apsūdzētajām personām un aizstāvjiem.
- Iesniegumu raksturs :
 - izmeklēšanas kvalitāte
 - drošības līdzekļu piemērošana
 - nenodrošināšanu ar tulkus vai aizstāvis
 - nekorekti veikta kratīšana
 - nesamērīgi ilga pirmstiesas izmeklēšana
 - prokuratūras uzraudzības trūkums.



- No cilvēktiesību viedokļa valstij ir pienākums izveidot efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu.
- KPL 375.panta nosacījumi (ierobežojums iegūt informāciju par pirmstiesas izmeklēšanas norisi) liedz tiesībsargam veikt vispusīgu izveidotā tiesību aizsardzības mehānisma darbības efektivitātes izvērtējumu.



2012.gadā Tiesībsarga birojs vērsās LR Saeimā ar priekšlikumu veikt nepieciešamos grozījumus KPL, kas paredzētu tiesībsargam pārbaudes lietas ietvaros iespēju iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem arī pirmstiesas izmeklēšanas stadijā. Minētie grozījumi nav izstrādāti.



- **Šobrīd** Tiesībsarga biroja prakse iesniegumu izskatīšanā par pirmstiesas izmeklēšanas laikā pieļautajiem pārkāpumiem ir mainīta.
- Tiesībsargs atbildēs norāda, ka personai pirmstiesas izmeklēšanas laikā jāizmanto KPL noteiktais aizsardzības mehānisms / vai
- Iesniegums tiek pārsūtīts prokuratūrai.



Tiesvedības procesa laikā

- Viena no aktuālajām problēmām, kas izriet no saņemtajiem iesniegumiem, skar personas tiesības uz lietas virzību **saprātīgā termiņā** (praktiski visos procesos). Lielākās problēmas, ir saskatāms tieši apelācijas instancē.

- Konstatēts, ka personas, kuras ir notiesātas ar pirmās instances tiesas spriedumu un turpina atrasties apcietinājumā, jo pārsūdzējušas pirmās instances tiesas spriedumu, apelācijas tiesvedība ilgst gadiem, dažkārt apcietinājumā pavadītais laiks tuvojas pirmās instances piesprieštajam brīvības atņemšanas sodam.

Saprātīgi termiņi

- Galvenā problēma, kas ietekmē lietas virzību saprātīgos termiņos - nesamērīgi ilgie nogaides periodi starp tiesas sēdēm, kad lietā nenotiek nekādas darbības.
- Lietām, kur personas atrodas apcietinājumā, izskatīšanas termiņiem pievēršama īpaša uzmanība.

Sekas?

- Saprātīgu termiņu neievērošana var novest pie Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pārkāpumiem, tiesību uz brīvību (5.pants), privātās dzīves neaizskaramības (8.pants) un citiem nopietniem cilvēktiesību pārkāpumiem.

ECT lietas

- Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajās lietās pret Latviju regulāri tiek konstatēti pārkāpumi attiecībā uz lietu izskatīšanu saprātīgos termiņos.
- Jaunākās no šīm lietām:
- 2014.gada 28.janvāra spriedums lietā Veiss pret Latviju Nr.15152/12 (tiesvedība ilga 6 gadus par paternitātes noteikšanu)
- 2013.gada 28.maija spriedums lietā Sorokins un Sorokina pret Latviju Nr. 5476/04;
- 2012.gada 2.oktobra spriedums lietā Dmitrijevs pret Latviju, Nr.37467/04 (tiesvedība 6 gadi krimināllietā)

- Pārkāpumi saistībā ar pieeju tiesai kā arī tiesībām piedalīties lietas iztiesāšanā un noprotināt lieciniekus (laikposmā no 2009. – 2013.g.) konstatēti piecās lietās.
- 2013.gada 8.janvāra spriedumā Baltiņš pret Latviju (Nr.25282/07) tika konstatēts tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu pamatojoties uz to, ka tiesa nebija pienācīgi izvērtējusi pieteicēja sūdzības par iespējamu tiesībsargājošo iestāžu provokāciju izmeklēšanas gaitā.

Administratīvās tiesas

- Pieeja administratīvajām tiesām un juridiskās palīdzības nepieciešamība.
- APL ir nostiprināts objektīvās izmeklēšanas princips, taču Tiesībsarga birojā joprojām vēršas iedzīvotāji norādot uz grūtībām sastādīt pieteikumu administratīvajai tiesai.

Objektīvās izmeklēšanas princips

Izstrādājot APL, likumdevējs ietvēra APL objektīvās izmeklēšanas principu, kam bija jākalpo tādām mērķim kā privātpersonu atbrīvošana no advokāta palīdzības izmantošanas.

Objektīvās izmeklēšanas princips uzliek par pienākumu tiesai lietas izskatīšanas gaitā, izprasot nepieciešamos pierādījumus, noskaidrot patiesību un rast taisnīgu rezultātu. Praksē vērojami trūkumi šī principa nodrošināšanā.

Savlaicīga nolēmuma sagatavošana un izsniegšana

- Individīdam garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā jānorāda uz tādu būtisku problēmu, kā pilno tiesas spriedumu sastādīšanas novilcināšana, nepamatoti, dažkārt vairākkārtīgi, pagarinot to sastādīšanas termiņu.

Savlaicīga nolēmuma sagatavošana un izsniegšana

- 2012.gada maijā Saeimā tika pieņemti grozījumi Kriminālprocesa likuma 530.panta trešajā daļā, nosakot, ka tiesas pilna sprieduma sastādīšanas termiņu var pagarināt tikai vienreiz, ja lietas apjoma, juridiskās sarežģītības vai citu objektīvu apstākļu dēļ pilns tiesas nolēmums nav sastādīts noteiktajā laikā.

Savlaicīga nolēmuma sagatavošana un izsniegšana

- Minētā redakcija ir uzlabojusi situāciju, lai gan jāatzīmē, ka jebkurā gadījumā panta redakcijā ir saskatāmi trūkumi. Viens no tiem ir nefiksēts, maksimālais pilnā sprieduma sastādīšanas termiņš. Tiesībsargs vērta arī uz šo aspektu Saeimas uzmanību, bet priekšlikums tika noraidīts.

Prokuroru loma mazaizsargāto personu tiesību aizsardzībā

- Ieslodzīto personu aizsardzībā.
- Nosakot piespiedu ārstēšanu bez pacienta piekrišanas (Ārstniecības likuma 68.pants).
- Ierobežojot rīcībspēju.
- Nosakot personai pagaidu aizgādību garīga rakstura un citu veselības traucējumu dēļ bez rīcībspējas ierobežojuma.

Ieslodzīto personu aizsardzībā

- Sūdzību par vardarbības gadījumu izmeklēšana:
 - saistībā ar sliktu izturēšanos pirmstiesas izmeklēšanas laikā (liecību iegūšana spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanas rezultātā, piemēram, 2014.gada 11. februāra spriedums Cēsnieks pret Latviju);
 - vardarbība slēgta tipa iestādēs.
- Izmeklēšanai jābūt efektīvai atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. un 13. panta prasībām.



Personas ar garīga rakstura traucējumiem

- ANO konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (2006.gada 13.dec.) Konvencijas mērķis ir veicināt, aizsargāt un nodrošināt, lai personas ar invaliditāti varētu vienlīdzīgi ar citiem īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības un veicināt tām piemītošās cieņas ievērošanu.



- Konvencija maina izpratni par personu ar invaliditāti. Konvencija nosaka pāreju no medicīniskā modeļa, kas uzsver cilvēka nespēju un atkarību no citiem cilvēkiem, uz cilvēktiesību modeli, kur uzsvars tiek likts uz personas ar invaliditāti tiesībām un patstāvīgu dzīvi un aktīvu līdzdalību sabiedriskajos procesos.
- Tādējādi Konvencija paredz nodrošināt efektīvu tiesas pieejamību. Personu iesaista tiesvedības procesā, vienmēr aicina uz tiesas sēdi, informē par nolēmumiem, lūdz sniegt paskaidrojumu.



- Psihiatriskās palīdzības sniegšana bez pacienta piekrišanas (Ārstniecības likuma 68.pants)

Tiesas process:

- Psihiatru konsīlija slēdziens
- Pacienta viedoklis
- Pacienta pārstāvis vai advokāts – pārstāv pacienta intereses
- **Prokurors kā garants taisnīga procesa norisei** (sniedz juridisko vērtējumu – vai visi likumā noteiktie kritēriji ir izpildījušies)



Paldies!

Tiesībsarga birojs
Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010
Tālr.: 67686768
tiesibsargs@tiesibsargs.lv
www.tiesibsargs.lv

